

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1942 (33. rész)

HARCTÉREN A SZEGEDI ALAKULAT

Hatvannyolc hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának harmincharmadik állomása: 1942.

ÚJSÁSZI ILONA

Istenhozzádot mondanak a szegedi helyőrség frontra induló alakulatai: a búcsúünnepséget szerda délelőtt a Dóm téren tartják – tudósít lapunk június 11-i száma. „Zöld falevél és a koranyár tarka virágai a sapkarózsák mellett, a paripák hámjába tűzve, a terepszínre festett autók hűtőin, büszkeség és az ünnepélyes meghatottság pillanati a szemekben” – íme az idilli kép Magyarország jelképesnek induló második világháborús katonai részvételének szegedi nyitányáról.

„Utolsó sóhajtasztokig”

„- Árpád seregének ivadéka, ti azért mentek napkeletre, hogy nyugat kultúráját és hazánkat, ha kell, drága véretek hullatásával is megvédjétek kelet fenyegető barbársága ellen. (...) Ezeréves történelmi hagyományunkhoz híven őrt állni Európának kapujában dicső feladat: vállaljátok büszkén, bátran és merészen, hősiesen, utolsó sóhajtasztokig...” – búcsúzott „Tóth Béla helyettes polgármester a város közönsége nevében”.

„Az élet megy tovább” – írja le a közhelyet „(i.)”, majd a hadiesküvök természetrajzáról ad képet, s rögzíti: „Ma már lehetővé tették azt, hogy amennyiben a menyasszony rádióállomás közelében lakik, a szertartást

■ Bevonultatják a munkaszolgálatosokat

FOTÓK: SOMOGYI-KÖNYVTÁR, HELYSIMERETI GYŰJTEMÉNY

rádió közvetítik, és a frontharcos völegény ezer és ezer kilométer távolságból is jelen lehet a saját esküvőjén...”

A hátszói élet sivárrá válik: bevezetik a kenyérgabonajegyeket, intézkednek a szegedi tejjelátvitel biztosításáról. Arról is tájékoztat a június 14-én jelentkező lapunk, hogy „Mit kell tudni az ellenséges léggömbökkel szembeni tennivalókról”, miközben ízelítőt adunk „A mai háborús költészet” legjavából.

Magyar katonák a Donnál

A július 16-i címlap szerint: „A kormányzóhelyettes a keleti fronton harcol vadászpilótája élén; Nagy zsákmanórról és rengeteg foglyról számol be a honvédezerkar főnökének jelen-

te; Német gyorscsapatok elérték a Don alsó folyását”.

„A magyar hadsereg élseregtesteit teljes frontszélességen elérték a Dont” – adjuk hírül a 10. számú magyar hadijelentést a július 12-i lapban.

„Ünnepélyesen fogadták a keleti frontról hazatért szegedi honvédelakulatot” – áll a július 26-i újságban, amelynek címlapja azt harsogja: „Honvédségünk Vorozonyezstől délre átvette a Don védelmét”. A másik mese címe: „Nyomorúság a végtelen orosz országutakon” – „Ferenc Gyárfás hdp. őrm.” szerint „Szökés szökést ér a vörösöknél”.

A „kiskormányzó” hősi halott

„Honvédeink hősi ellenállásán megtörik minden támadó kísérlet. Kormányzóhelyettesünk vadászraja élén sikeresen száll szembe a túlerejű ellenséggel” – örömködi az augusztus 9-i címlap. Gyászkeretes vizont az augusztus 22-i, mert a náciellenessége miatt is népszerű „kiskormányzó”, vagyis Horthy Miklós idősebb fia hősi halála az egész országot letaglózta. Most közölt részletes életrajzából kiderül: „a legbátrabb és leghetesebb magyar pilóták egyike” hosszabb időt töltött a „szegedi repülőkeretnél” is. Az augusztus 20-i tragédia körülményeiről beljebb közöljük az MTI-hírt: „Vitéz Nagybányai Horthy István kormányzóhelyettes hősi halála akkor következett be, amikor az ellenség felett

KRONOLÓGIA. 1942. január 4.

Csendőri és katonai alakulatok Újvidéken, valamint Szablyán és környékén vérengzéseket kezdenek – mintegy ötezer polgári lakos esik áldozatul. **Március 9.**: A tisztéről lemondott Bárdossy után Kállay Miklós a miniszterelnök. **Márciusa**: A belvív miatt Szeged területén 1500 ház dől romba, 3500 rongálódik meg súlyosan. **Április 11.**: Megkezdődik a 2. magyar hadsereg kiszállítása a keleti frontra. **Július 25.**: A 2. magyar hadsereg elfoglalja állásait a Donnán. **Augusztus 22.**: A januári bácskai vérengzés miatt Feketealmay-Czeidler Ferenc altábornagyot, a szegedi hadtest parancsnokát felmentik beosztásából, és nyugdíjba küldik. **Szeptember 22.**: Dr. Glattfelder Gyulát kalocsai érsekké nevezik ki. **November 18.**: Honvédelmi miniszteri rendelet kötelez minden 18-48 év közötti zsidó férfit munkaszolgálatra.

24-ik vadászpilótája után kapott szolgálati parancsához képest repülőszolgálatát ideiglenesen megszakítva az arcvonalon küzdő csapatok látogatását kezdte volna meg”. Halála nagy vesztesége az országnak – megállíthatatlan a politika és a hadsereg jobbratolódása, süllyedünk a háború poklába.

Arcél: (Kalmár) Maron Ferenc (1912–1974)

Az Újbányán született Maron Ferenc középiskolai tanulmányai után, 1936-tól a Szegedi Napló, majd a Délmagyarország riportere, közben az Esti Kurír és a Magyar Nemzet tudósítója. (Lapunkban például 1942. január 4-én Himzőnök és papírzacsokragasztók között címmel írt riportot – Kalmár-Maron Ferenc néven.) 1942-ben került a fővárosba az Esti Kurír és a Kis Újság külpolitikai rovatvezetőjeként. Háborúellenes cikkeket írt. E lapok betiltása (1944. márciusa) után illegálisba vonult. 1945 után a Kis Újság külpolitikai rovatvezetője, később a lap vidéki kiadásának szerkesztője. 1946-ban részt vett a párizsi béketárgyaláson a magyar békeküldöttség sajtótájékoztató szolgálatának tagjaként – olvassuk a www.netlexikon.hu-n. 1948-tól a Magyar Távirati Iroda (MTI) külpolitikai osztályán, majd több fővárosi lap szerkesztőségében dolgozott. „Számos régészeti, muzeológiai, és más kultúrtörténeti témával foglalkozó cikke, riportja jelent meg a lapok hasábjain” – olvassuk nekrológiáját a Magyar Hírlapban.

SZERELMESEK AZ EURÓPÁBAN

Budapesti szerelmespár öngyilkosságáról ír a március 10-i, keddi lapunkban a tudósító. A vasárnap fel-fedezett tragédia főszereplői a klinikai ágyon magukhoz tértek, míg kihallgathatták őket a rendőrök.

MUNKATÁRSUNKTÓL

„Zlatyik Vilmos 30 éves budapesti gyárimunkás elmondta, hogy 1942 januárjában ismerkedett meg a balatonkesei OTI szanatóriumban Szabó Ilona 30 éves gyárimunkásnővel. Mindkettőjüket gyomorfékkel operálták, és utó-kúrán voltak a szanatóriumban. (...) Szerelme fejlődött ki közöttük. (...) A

legközelebbi találkozáskor azonban Szabó Ilona azzal lepte meg őt, hogy vadházastársa, Farkas Béla, akivel már kilenc éve élt együtt, nem akar beleegyezni a válásba, és mindenképpen akadályt gördít a házasságuk elé. A szerelmesek ekkor elhatározták, hogy Szegedre jönnek, és itt öngyilkosságot követnek el. (...) Az Indóház téri Európa szállodában (ma hajléktalanszálló – a szerk.) vettek ki szobát.” Szíven szúrta szerelmét a férfi, „aztán saját szívébe döfte a kést. Ezek után maradt még annyi ereje, hogy az ablakhoz vonszolta magát, kizárta az ablakszárnyakat, és levetette magát az udvarra...”

■ A Bristol szálló – mögötte, az állomással átellenben állt az Európa

PAPRIKA „A Délvidék visszatéréseivel Szeged domináns szerepe megnőtt a paprika-termelés és feldolgozás terén. Az összes magyarországi paprikatermő földek kétharmad része hozzánk tartozik, s a paprikamalmok 70 százaléka szintén. És sehol a világon nem tudnak olyan minőségű paprikát termelni, mint ezen az áldott délvidéki földön” – nyilatkozta január 11-én Szanyi István fővegysz Csányi Piroskának az új-szegedi Vegykísérleti és Paprikakísérleti Állomáson. Magyarázként hozzátesszi: „Áldott emlékü Teleki Pál miniszterelnökünk, aki nagy földrajztudós volt, azzal magyarázta ezt, hogy sehol a világon nincsen egy esztendőben annyi napsütéses óra, mint nálunk az Alföldön.” Megtudjuk: „a fűszerpaprikát háromféle szempontból ellenőrzik: ne legyen hamisított, a minőség, amelyet címkéje feltüntet, azonos legyen és hogy ne legyen régi”. A szegedi paprikát Szegeden (a képen látható) Valéria (ma Bartók Béla) téri paprikapiacon árulták.

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarországot. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1942-ből.

MUNKATÁRSUNKTÓL

MAKÓI HAGYMA. „Mintegy 100 vagon hagyma lehet még a termelők kezén az ideai termésből, ami elenyészően csekély mennyiség ahhoz a mintegy 4000 vagonhoz képest, amit az idén átadtak a METESZ-nek. (...) Idén nagy fellendülést várnak, és remélik, hogy mintegy 6000 vagon hagymát tudnak termelni” (január 15., csütörtök).

20 FILLÉRES TOJÁS. „Kedden délelőtt ifj. Gonda Józsefné sándorfalvi asszony nagyobb tojásszállítmánnyal érkezett Szegedre.” Az „árellenőrző közegek” észrevették, hogy az asszony „20 fillérré adja el a tojásokat, holott a legmagasabb hatósági ár 16-17 fillér.” A még nála talált 335 darab tojást lefoglalták és a szeretházba szállították, az asszonyt bíróság elé állítják (február 25., szerda).

SZEGEDRŐL HAJÓVAL FIUMÉBA. A világháború végéig remélve melegítik föl a régi tervet: „Fiumét az ország szívével vízi úton kellene összekötni”. Ehhez a „Duna-Száva összekötő csatorna ma a legidősebb feladat”, majd a Szávát kell hajózhatóvá tenni, harmadik lépés: „a Kulpa folyó szabályozása” (április 23., csütörtök).

SZEGED-FERENCVÁROS 5:0. „Nem túlzás azt állítani, hogy macska-egérharc volt az, amit a Szeged a Ferencvárossal csinált a vasárnapi mérkőzésen. (...) Báló szerezte meg a vezetést, azután Kalmár lött dugót az 1. félidőben, majd szünet után hatriccet csinált a szegedi középcsatár és 5:0 az eredmény. (...) A Ferencvárosban a két Sárosi és Kiss adott ízelítőt a régi Fradi stílusából és Gyetvay, amíg játszott” (május 19., kedd).

ÉHEZŐ BETÖRŐ. „Lukács Ferenc 21 éves cipész a makói és a totkomlói tanyák között csavargott. (...) Május 15-én, amikor már harmadik napja nem evett, bement Unyatyinszki György tanyájába és ennilót, valamint egy nadrágot, egy inget és 2 pengő 60 fillér készpénzt lopott” – egyhónapi fegyházra ítélték (június 4., csütörtök).

DÉLVIDÉKI VONATOK. Augusztus 1-jétől „a Szabadka felől érkező délvidéki vonatok Szeged-állomásra futnak be azok kivételével, amelyek Hódmezővásárhely, illetve az erdélyi részek felé mennek” (július 2., csütörtök).

EMLEKTÁBLA KOLOZSVÁROTT. Október 12-én „a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem aulájában emléktáblát helyeznek el, s ezen hálatalten emelik ki Szeged vendégiszteretét, s az egyetem fennmaradása és továbbfejlesztése érdekében tett nagy szolgálatait.” Szegedet Banner János professzor képviseli (október 9., péntek).

SZOCIÁLIS HÁZ. „A szegedi Horthy-telepen épített kétszoba-konyhás, fürdőszobás, mellékhelyiséges szociális kislakás lesz” a minta. „Egy ilyen ház 10 ezer pengőbe kerül, s egy hétygyermekes család, tekintetbe véve a gyermekek után járó kedvezményt, évi 200 pengő törlesztéssel, ami hónapokra leszámolva jóval kevesebb, mint a legszerényebb lakbér, 30 év alatt saját tulajdonába megszerezheti a házat.” „51 szociális ház épül a jövő évben Alsóköz-ponton” (október 27., kedd).

GYÉKÉNYKARRIER. A gyékény szerepet játszik a szegedi Közlélet Szövetkezet hatalmas szegedi munkaprogramjában is. „Sokszázezer gyékénycsizmat készítettek a szegedi és Szeged környéki szegény emberek.” Ennek jövedelméből Tápén „kétszáz szomancos tűzhelyet állítottak be a szegény parasztházak konyháiba, ahol eddig szabad-tűzhelyen főztek” (december 31., csütörtök).